

## Ritual

Ritualer er særlige symbolske handlinger, der er kendetegnet ved altid at skulle udføres på samme måde. For udefrakommende observatører kan de handlinger, der udgør et ritual, virke fuldstændig meningsløse. Sagt med andre ord giver disse handlinger kun mening inden for den kontekst, som det religiøse fællesskab og de religiøse forestillinger udgør. Her vil man se ritualerne som de handlinger, man skal udføre for at komme i kontakt med de mytiske forbilleder fra religionens hellige tid.

Hvis ritualet ligefrem gennemspiller en myte, taler man om ritualet som et *kultdrama*. Kultdramaet gentager og dramatiserer de mytiske forbilleders handlinger fra religionens hellige tid. Kultdramaet reaktualiserer den kraftfulde mytiske tid, dvs. "gør den nutidig". På den måde kan myten forbindes med nutiden og forny verden og genskabe den ideelle orden fra religionens hellige tid. Man taler her om ritualets *effikacitet*, dvs. ritualets tiltænkte virkning. Et kultdrama kan analyseres på tre planer ved hjælp af følgende ritual-myte-model, udarbejdet af Jørgen Podemann Sørensen:

253

### RITUAL-MYTE-MODEL

FAKATABOKS

1. **Det rituelle plan:** Det, man konkret gør i ritualet. Selve ritualhandlingen og den situation, hvori ritualet udføres.
2. **Det mytiske plan:** Det, man henviser til og legitimerer ritualet med. De mytiske forbilleder, som ritualhandlingen identificeres med.
3. **Virkningens plan:** Formålet med ritualet. Ritualets effikacitet.

Jørgen Podemann Sørensen i  
GADs Religionsleksikon

Et ritual kan være et regelmæssigt *vedligeholdelsesritual*, der skal sørge for at vedligeholde eller forny forholdet til religionens mytiske forbilleder. Eller ritualet kan være et *afværgeritual* for at modvirke forskellige slags ulykker. Et ofte brugt ritual er bøn, hvor de mytiske forbilleder påkalder sig deres ekstraordinære kræfter at hjælpe i den bedendes liv.

254

En del religionsvidenskabelig forskning understreger ritualers sociale funktion, dvs. ritualer opretholder fællesskabsfølelsen hos den religiøse gruppe. Når alle udfører de samme handlinger, synes det at styrke gruppens sociale samhørighed. Det, at man bruger kroppen i ritualerne, betyder samtidig, at man bedre indlærer og husker de religiøse forestillinger. Når man fx udfører et ritual som at bukke sig i respekt foran et religiøst billede eller i retning mod Mekka, påkalder man sig på samme tid forestillingerne om de mytiske forbilleder, der med deres ekstraordinære kræfter kan give noget tilbage til den person, som udfører ritualen.

#### ØVELSE 4

##### RITUALERS SOCIALE FUNKTION

Kom med eksempler på, hvordan det at udføre ens handlinger (dvs. ritualer) i fællesskab i en gruppe styrker det sociale fællesskab og tilhørsforholdet til gruppen. Det kan også være eksempler uden for religionens område, fx fra din egen gymnasietid.

##### Overgangsritual

Når en person eller et samfund står for at skulle gennemgå et afgørende vendepunkt i livet eller et større skift i status, vil man ofte gøre brug af et *overgangsritual*. Begrebet "overgangsritual" blev første gang lanceret af den franske etnolog Arnold van Gennep i 1909. Van Gennep hævdede, at alle kulturer verden over gør brug af overgangsritualer, når de skal overvinde den krise, der kan være forbundet med et afgørende statusskift. Et overgangsritual vil således gennemgå tre faser:

1. En *udskillelses-* eller *ekskorporationsfase*, hvor personen eller objektet udskilles fra den normale dagligdag og sociale miljø, aflægger sit "gamle jeg", "nulstilles" og bliver gjort klar til næste fase, den vigtigste i ritualen.
2. En *liminal fase* eller *grænsefase*, hvor personen er isoleret fra sin normale kontekst og rituelt set føres tilbage til hellig, mytisk tid. Den liminale fase, hvor personen er blevet "nulstillet", er den vigtigste og samtidig mest kritiske fase, hvor personen er underlagt streng rituel kontrol. For det er her, overgangen sker, og ritualen henter sin effektivitet.
3. En *indlemmelses-* eller *inkorporationsfase*, hvor personen atter indlemmes i samfundet, nu med sin nye status. En række delritualer markerer, at den liminale fase og den rituelle kontrol ophæves, og personen har fået ny status. Der udveksles fx gaver og holdes taler.

Tabel 1: Overgangsritual – Analysemodel<sup>16</sup>

| <b>Ekskorporationsfasen/<br/>Udskillelsesfasen</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>Den liminale fase</b><br>– den vigtigste fase, her<br>hvor ritualet henter sin<br>effikacitet                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <b>Inkorporationsfasen</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Personen udskilles fra sin normale kontekst og "nulstilles"</p> <p>Markering</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Særligt tøj</li> <li>• Smykker</li> <li>• Maling</li> </ul> <p>Isolering</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hus/hytte</li> <li>• Udenfor civilisation</li> <li>• Helligt sted</li> </ul> <p>Askese</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Faste</li> <li>• Seksuel afholdenhed</li> </ul> <p>Ophør af navn</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Initialet</li> <li>• N.N.</li> </ul> | <p>Personen er isoleret fra sin normale kontekst</p> <p>Kaotisk tilstand</p> <p>Personen er "nulstillet" og tilbage i mytisk/hellig tid, hvor Kosmos blev til</p> <p>Kritisk periode</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Unormale ting sker</li> <li>• Omvendt adfærd</li> </ul> <p>Streng rituel kontrol</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Religiøs specialist styrer</li> <li>• Personen har ingen indflydelse</li> </ul> <p>Siges/vises/gøres bestemte ting</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Bøn, mytiske forbilder påkaldes</li> <li>• Billeder</li> <li>• Dans</li> <li>• Masker</li> </ul> | <p>Indlemmelse, personen har fået ny status og indgår i ny sammenhæng</p> <p>Den rituelle kontrol ophører gradvist</p> <p>Afsluttende riter</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Mindetale</li> <li>• Bøn</li> <li>• Takketaler</li> </ul> <p>Gaveudveksling</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Til personen</li> <li>• Fra personen</li> </ul> <p>Personen har fået ny status</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Nyt navn</li> <li>• Ny titel</li> </ul> |

## ØVELSE 5

### PILGRIMSFÆRDEN TIL MEKKA

Søg på internettet, fx YouTube, om pilgrimsfærd til Mekka.

- Analyser pilgrimsfærd til Mekka som et *overgangsritual* ved at anvende analysemodellen for overgangsritualer.
- Analyser pilgrimsfærd til Mekka som et *kultdrama* ved at anvende ritual-myte-modellen.
- Diskuter, hvilken af de to ovenstående analysemodeller der er mest relevant at bruge, når man skal analysere pilgrimsfærd til Mekka.

<sup>16</sup> Denne model er udarbejdet sammen med Dorte Thelander Motzfeldt.